
Elisabet Ahlqvist
Kungl. biblioteket, Nationell samverkan
elisabet.ahlqvist@kb.se
2010

Från A till B - Hur svårt kan det va'?

Fjärrlån på nationell nivå

Att få boken från A till B är grunduppgiften, tämligen enkelt, eller?
Ja, i tanken ganska enkelt...
men det är relativt komplicerat och dessutom dyrt¹!

Mitt fokus - yttre logistiken

Jag kommer inte att fördjupa mig i alla delar inom den sk. fjärrlånekedjan, utan kommer att fokusera på just transportfrågorna, det som i *Lätt att hitta - lätt att låna* kallas för den yttre logistiken². Jag vill med min text belysa att en nationell samordning av transportererna är fullt möjlig, men också att det är ett stort åtagande som kräver stort arbete. Det kommer också att påverka fjärrlåneströmmarna i Sverige.

KB har sedan första januari 2009 ett ramavtal för en komplett tjänst med sortering, paketering och transport av biblioteksmedier med leverantören NBT/SBT³. Jag kommer att beskriva hur vi tog oss dit, vad som händer nu och fundera något över möjligheter och problem i framtiden.

Ett förslag från HISS-biblioteken⁴ som bedrivit ett samtransportprojekt med positivt utfall resulterade i att Avdelningen för Nationell samverkan fick ansvaret för en ramavtals-upphandling för Samverkansbibliotekens räkning. Arbetet tog sin början i januari 2008 och tog närmare ett år i anspråk. Arbetet bedrevs i två grupperingar; en operativ grupp bestående av KB:s upphandlingshandläggare Karin Jortfelt, upphandlingsjuristen Magnus Josephson och jag själv. Till vår hjälp hade vi en referensgrupp med ordförande Gunilla Herdenberg, KB:s ekonomichef Peter Olin och sex representanter från bibliotek i HISS-gruppen.

1 Strax under 70 mkr för hela Sveriges fjärrlåneverksamhet enligt beräkningar av Johansson, Annette & Storhagen, Nils G; *Lätt att hitta - lätt att låna* s. 56

2 Ibid. s. 42

3 Norsk Bibliotek Transport A S (NBT), ett svenskt dotterbolag har bildats Svensk Bibliotek Transport AB (SBT) <http://nbt.as/>

4 **Humaniora i Stockholm samverkar**. År 2005 undertecknades en avsiktsförklaring om ett samarbete mellan sju Stockholmsbibliotek med humaniorasamlingar. Kungl. biblioteket, Svenska Akademiens Nobelbibliotek, Statens musikbibliotek, Stockholms stadsbibliotek, Stockholms universitetsbibliotek, Södertörns högskolebibliotek och Vitterhetsakademiens bibliotek, Riksantikvarieämbetet <http://www.hissbiblioteken.se/node/57> [2010-09-25]

Upphandlingen

I gruppen Samverkansbibliotek (ett knappt 80-tal bibliotek) fick samtliga möjlighet att anmäla sig till ramavtalet genom att underteckna en fullmakt till KB att förhandla för deras räkning. Ett trettiotal bibliotek inkom med fullmakt och en beskrivning över bibliotekets behov av fjärrlånetransporter.

Upphandling, och kanske i synnerhet ramavtalsupphandling, är ganska komplicerat och tidsödande. KB har under en rad år arbetat strukturerat med att genomföra högkvalitativa upphandlingar, där Magnus och Karin gjort betydande insatser för att utveckla det som de benämner intervjumetoden i kombination med förhandlad upphandling. Förhandlad upphandling innebär att man delar upp upphandlingen i två steg, i första steget anmäler leverantörerna intresse på ett lite mindre förfrågningsunderlag. De leverantörer som uppfyller kriterierna för att bli leverantör till KB kvalificerar sig till en andra omgång där de får lägga anbud på ett detaljerat förfrågningsunderlag. Alla, eller de mest intressanta leverantörerna i den andra omgången kallas till intervju där en muntlig redogörelse för anbudets innehåll görs⁵. Genom att använda sig av förhandlad upphandling delas arbetet upp i hanterbara faser, och man undviker anbud som blir svåra att utvärdera. Intervjudelen är betydelsefull i upphandling av tjänster, den är ett tillfälle då sakkunniga har en möjlighet att känna anbudsgivarna på pulsen utöver underlaget som finns i anbudets skriftliga del. Vid intervjuerna, som genomfördes av den operativa gruppen, Gunilla Herdenberg och Peter Olin, deltog även Birgitta Runnevik (SLU-biblioteken) som sakkunnig och som representant för referensgruppen.

Utgångspunkter, kundkrav och bibliotekens krav

Grundproblemet som ska lösas är att få efterfrågat material från A till B med minsta besvär, till lägsta pris samt med minsta möjliga miljöbelastning. Vid upphandlingen utgick vi från slutanvändarnas och bibliotekens behov och formulerade dessa som krav i förfrågningsunderlaget. I min följande text avser kundkrav låntagarnas behov, medan ordet krav pekar mot biblioteket.

En låntagare vill ha tillgång till en bok som inte finns på det egna biblioteket, den måste fjärrlånas. En administrativ och logistisk process sätts igång till en beräknad kostnad av i runda tal trehundra kronor. Transport och logistik har uppskattats till 68 kr per lån dvs. ca 23 % av den totala kostnaden för en ”enkelt” fjärrlån.⁶

I processen gör avsändande bibliotek en hel del arbete, bl.a. packar boken och adresserar, därefter behövs en transport från A till B, dvs. mellan beställande och mottagande bibliotek. Mottagande bibliotek måste packa upp paketet och omhänderta emballaget, nya administrativa processer, och äntligen är lånet tillgängligt för låntagaren!

I upphandlingsarbetet användes emellertid begreppet boktransporter som ett vidare begrepp. Boktransporter står för alla transporter av medier, oavsett vilket medieslag, som hanteras av bibliotek. Transportbehov kan också uppstå ur bibliotekets eget behov av att förflytta biblioteksmedier mellan två olika lokaler, mellan huvudbibliotek och filial, mellan två biblioteksenheter inom samma organisation men belägna på geografiskt åtskilda platser, eller mellan biblioteket och en fjärrdepå. Kravet, som vi utgick från, är ett behov av schemalagda

5 Eva Wenström. Så används intervjun vid utvärderingar. Upphandling 24

6 Johansson, Annette & Storhagen, Nils G; Lätt att hitta - lätt att låna s. 47

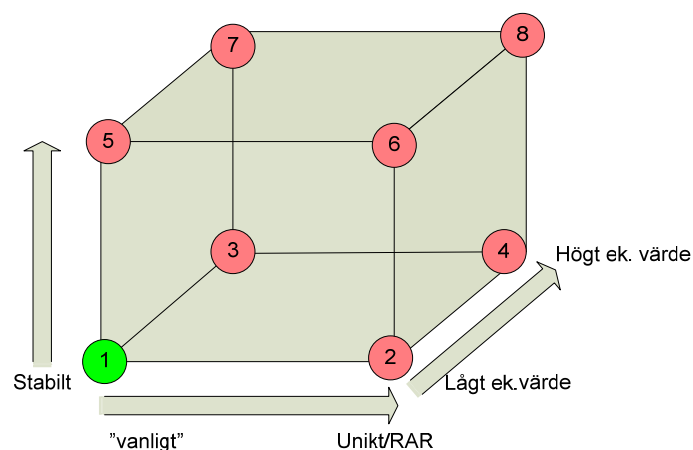
transporter mellan varierande eller fasta punkter, ibland av stora mängder material som ägs eller disponeras av biblioteken (i vissa fall även arkiv).

Vid kravställandet var ett viktigt krav från KB att alla bibliotek som tecknat fullmakten skulle kunna inkluderas i nätverket. Leverantören måste antingen ensam, eller i samarbete med partners eller underleverantörer, kunna täcka hela den geografiska spridningen som biblioteken representerar.

Tid är också en faktor att räkna med; en leveranstid på två veckor anses av de flesta vara allt för långsamt för ett fjärrlån⁷; kundkravet är snabba transporter. Referensgruppen, som hade egna praktiska erfarenheter av en lösning av samma typ vi sökte, kom tillsammans med oss fram till att tre arbetsdagar är en acceptabel borte gräns för hur lång tid det får ta för ett fjärrlån att ta sig från A till B.

Bibliotekens medier representerar ett värde, de kan inte hanteras hur som helst, utan behöver bra emballage och transportboxar. Papper är känsligt för fukt, lukt och påverkan av organiska material och böcker kan därför inte transporteras tillsammans med t.ex. matvaror eller i kylbilar. Materialet måste också skyddas för vädrets makter.

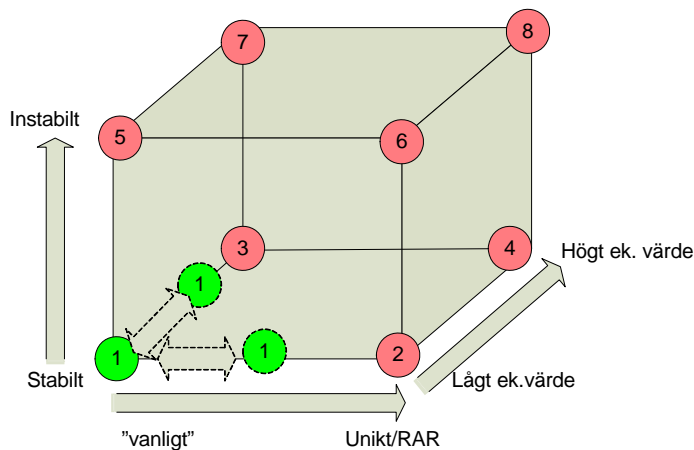
Under upphandlingsarbetets första del funderade vi en hel del på det tilltänkta materialets värde och skick, och de krav de ställer på transportens säkerhet och utformning. Enklast sammanfattas det med en bild som kom att kallas "värdekuben".

Varje objekt kommer att ha en position i ett tredimensionellt rum, där axlarna representerar unikheter, stabilitet och ekonomiskt värde. Beroende på placeringen i kubens rymd är objektet mer eller mindre lämpat för fjärrlån och transport. Initialt önskade vi att den tjänst som upphandlades skulle kunna ha ett krav för värdefullt och skört material, men efter en längre tids diskussioner stannade vi vid att upphandlingen egentligen endast skulle ta hänsyn till krav för läget 1 i modellen, dvs. "vanligt", stabilt material utan större ekonomiskt värde. Läge 1 är egentligen ett glidande läge som en statisk bild inte kan representera, det är upp till det enskilda biblioteket att avgöra hur långt på respektive axel ett material kan glida innan en

⁷ Johansson, Annette & Storhagen, Nils G; Lätt att hitta - lätt att låna s. 15. Dock fanns inte dessa uppgifter att tillgå vid själva upphandlingen utan får ses som en bekräftelse på vår hypotes att tre dagar är en acceptabel väntetid. Som självkritik kanske jag ska tillägga att upphandlingen talar om arbetsdagar och Johansson & Storhagens respondenter förmodligen utgår från kalenderdagar, vilket under vissa tider (t.ex. vid storhelger) kan innebära stor skillnad.

fjärrlånebeställningen avböjs - varje fjärrlån är i själva verket en kalkylerad risk för förlust av materialet.

I ramavtalet har vi dock inkluderat en glidning på axeln för värde genom att göra det möjligt att som tilläggstjänst assurera en försändelse. En glidning på axeln för uniktet infördes genom en möjlighet att förhandla direkt med leverantören för leveranser med förhöjd säkerhet (Ramavtalets punkt C och E⁸). En glidning på axel för stabilitet togs inte med i ramavtalet, eftersom vi inte ansåg att instabilt material ska transporteras i en tjänst av det här slaget.⁹

För att biblioteken ska bli nöjda krävs också en del andra ingredienser som t.ex. ett effektivt adresseringssystem och en arbetsprocess som förenklar bibliotekens eget arbete och som förflyttar arbetsuppgifter från bibliotekens personal till leverantörens personal. Det behövs också en möjlighet att kunna sända böcker utomlands; vilket kan innebära att tullhandlingar etc. ska upprättas.

Vi vägde också in miljöaspekter, transport i öppna boxar som reducerar mängden emballage, bra uppbyggda turer för minskad bensinförbrukning, miljövänliga bilar, bra chaufförer som kör miljövänligt och säkert etc.

Om man lyckas tillfredställa alla dessa krav från biblioteken och fjärrlånelåntagarna, då har man en fungerande transporttjänst kopplat till ett tjänsteutbud skräddarsytt för bibliotek¹⁰. För att få det hela att operera på nationell nivå krävs en utförare som har möjlighet att uppfylla alla våra krav och samtidigt erbjuda logistik över långa sträckor och till ett konkurrenskraftigt pris.

Pris - ja det blev nog den största utmaningen att skapa en prismodell för hur anbudsgivarna skulle ange sitt pris för att vi skulle ha möjlighet att göra jämförelser. I mina arbetsanteckningar skrev jag så här i augusti 2008:

Vår prismodell skall vara "lika för alla", dvs. ett enskilt bibliotek skall inte missgynnas på grund av sin storlek eller geografiska belägenhet. Leverantören bör i sitt anbud räkna med de skillnader i omkostnader de kommer att ha för olika delar av landet och utjämna det i sitt pris. Leverantörerna får i sitt anbud ta hänsyn till att olika "transporttyper" (fjärrlån inom ramavtalet, fjärrlån utanför ramavtalet, lokal transporter, biblioteksgrupper med fast samarbete

⁸ http://www.kb.se/dokument/Om/upphandling/Ramavtal_boktransporter.pdf sidan 4.

⁹ Till vår hjälp i dessa diskussioner hade vi KB:s enhet för bevarande.

¹⁰ Det slutgiltiga förfrågningsunderlaget och avtalet finns på KB:s webbplats <http://www.kb.se/om/upphandling/>

osv.) finns och göra en kalkyl på hur detta skall utjämnas. Målet är att leverantören skall lägga ett så lågt grundpris som möjligt för att inte missgynna några bibliotek.

Den operativa gruppen enades slutligen om att det egentligen var mest rättvist att använda en pristabell som baseras på Postens viktindelningar, eftersom många bibliotek som utgångsläge har Posten som leverantör. Vad man däremot måste hålla i minnet är att i den pristabell vi efterfrågade inkluderades packmaterial, adressering, arbete osv. som ingår i den kompletta tjänsten. En direkt jämförelse mot Posten blir därför missvisande eftersom ramavtalspriset innefattar så mycket mera.

Utöver dessa krav innehöll förfrågningsunderlaget åtta krav direkt på leverantören avseende lokalens utformning: säkerhet (larm), brandskydd, skydd mot vatten, temperatur och fuktighet och hanteringen (mat och dryck får inte intas i samma rum som böckerna finns). När det gäller själva transporten begärde vi beskrivningar under sex rubriker: transportvägar, bilpark, säkerhet under transporten, hantering (transporten och omlastningen) samt risker. Nio rubriker fanns i avsnittet ”arbetsprocess sortering och packning” där leverantören fick beskriva arbetsprocessen i sin helhet, förpackningar, hur sampackning ska understödjas, hantering av udda format, skört och ömtåligt material, mängdtransporter (på vagn), adresseringssystemet utformning, ev. tekniska lösningar och anropssystem.

Ramavtalet klart - vad hände sen?

Nu följde en tid med information och hjälp till de Samverkansbibliotek som var anmälda för avrop. Vi tog fram avropsmallen¹¹ och en informationsfolder¹², svarade på frågor och informerade via bl.a. Biblist. Både avropande bibliotek men även alla andra bibliotek behövde information om hur avtalet är konstruerat och att NBT/SBT:s chaufförer möjligen kunde stå där i biblioteket med en bok i handen. Under början på 2009 gjorde vi dessutom en tilläggsupphandling för ytterligare fem bibliotek.

Ramavtalet började gälla den 1 januari 2009, första avropet var klart 28 januari, under första kvartalet hade 15 bibliotek avropat och under första året 26 bibliotek. I dag har 30 Samverkans bibliotek avropat. Ett bibliotek har lämnat avtalet och övriga har av olika anledningar valt att inte använda sig av ramavtalet.

KB satte också upp en organisation för ramavtalsförvaltning, där jag som handläggare har kontakt med NBT; vi har planerat uppföljningsmöten och via formuläret http://www.kb.se/bibliotek/fjarrlan/Kontakt_transport/ har jag uppsikt över fel/avvikelseberättelser.

I Sverige har NBT/SBT avtal med 43 bibliotek och ansvaret för länsrutt i Gävleborgs och Stockholms¹³ län. Hittills i år har de tjugo största biblioteken betalat mellan dryga 40 000 och upp till närmare 423 000 kr för sina leveranser. Mellan januari och augusti 2010 har 84 734 paket och 103 172 st. enskilda enheter (huvudsakligen böcker) hanterats av NBT i Sverige 14.

¹¹ <http://www.kb.se/dokument/Om/publikationer/Boktransporter%20Ramavtal%20-%20mall%20f%C3%B6r%20Avropsavtal.doc>

¹² http://www.kb.se/dokument/Om/upphandling/ramavtal_folder.pdf

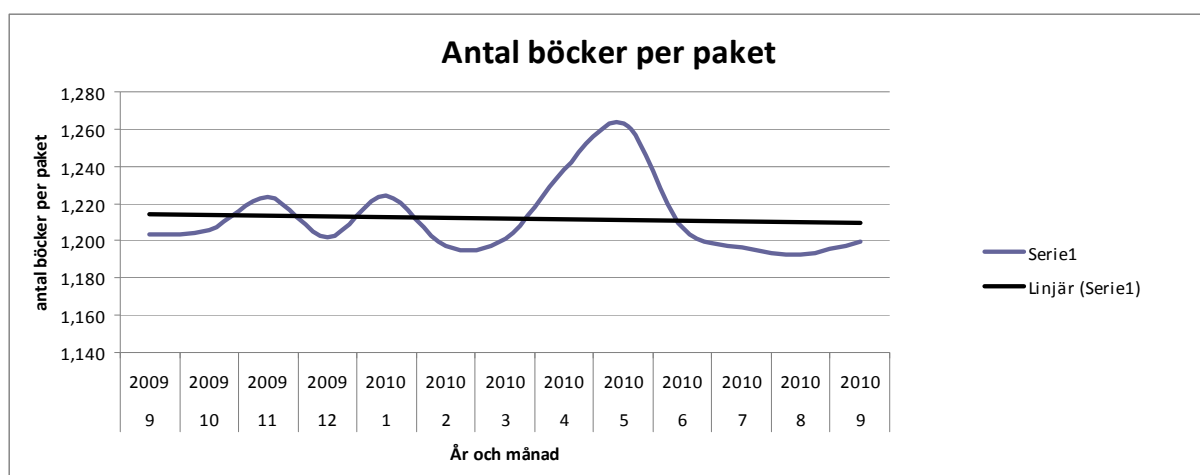
¹³ Stockholms län är nya från 1 oktober 2010.

¹⁴ I statistiken för antalet paket och enskilda enheter ingår inte länsruten i Gävleborgs län.

Totalt har NBT/SBT i Sverige och Norge en prognos för 2010 på 650 ton, 1 200 000 böcker till ett värde av 400-450 miljoner NKr. Enligt beräkningar av Johansson och Storhagen svarade NBT för 20 % av transportererna vid utgången av 200915, en siffra som torde ha ökat då två bibliotek med större volymer tillkommit under 2010.

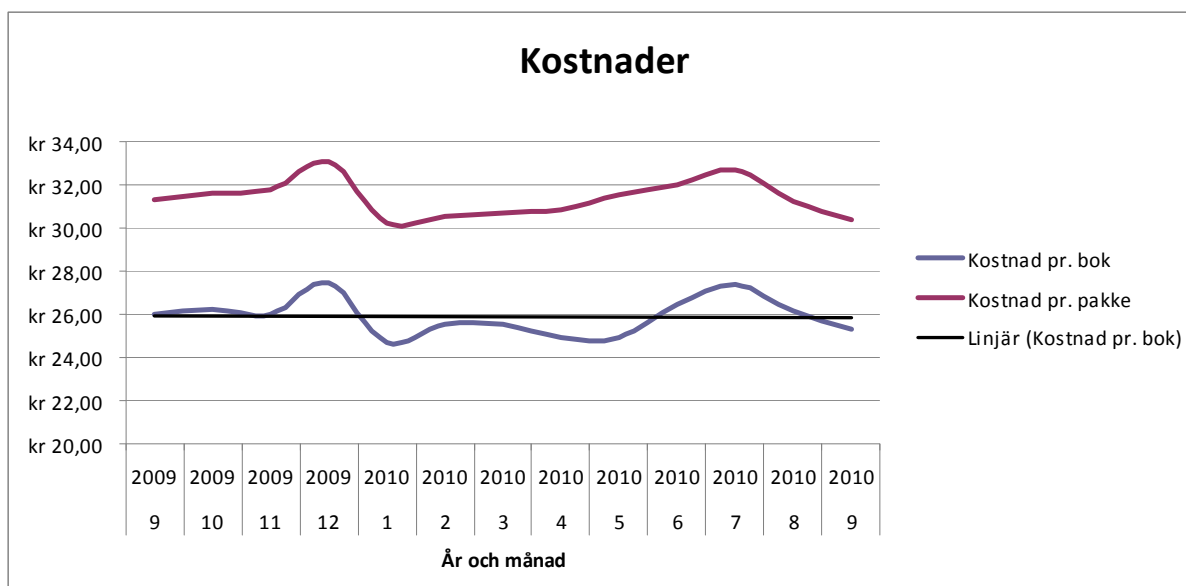
Ramavtalet -påverkar fjärlåneströmmarna?

Att ramavtalet skulle komma att påverka hur vi hanterar och förflyttar biblioteksmedia var en uttalad önskan redan vid upphandlingen; vad vi ville åstadkomma var ett bättre resursutnyttjande genom att i allt högre grad skicka materialet i ”klump i öppna kärl” och att omfördela bibliotekens arbetsinsatser. Vi kan börja skönja ett begynnande mönster där fjärlåneströmmarna påverkas av transportnätet via NBT. Det är ännu tidigt att med säkerhet verifiera att det är ett faktum, men vad vi tror oss se, är att de bibliotek som finns i nätverket börjar göra beställningar utifrån ett arbetsmässigt/ekonomiskt perspektiv. Statistik från NBT16 pekar på att antalet böcker per paket ökar, vilket i sin tur sänker priset per bok och paket. Detta kan tolkas som att biblioteken i högre grad valt att beställa från ett annat bibliotek inom nätverket. Detta sänker kostnaderna på båda biblioteken, då båda biblioteken kommer att skicka paket innehållande flera böcker och paketet hamnar då automatiskt i en viktclass som är billigare. Biblioteken har också en enklare hantering då böckerna kommer i öppna boxar, man behöver inte lägga arbete på att packa upp och omhändertaga emballagen.

15 Johansson, Annette & Storhagen, Nils G; Lätt att hitta - lätt att låna s. 43

16 Statistikunderlaget och graferna är framställda av NBT 2010-10-03. Eftersom den säsongsmässiga variationen får stort genomslag på just Samverkansbibliotekens volymer behövs egentligen längre tidsperioder att analysera för att med säkerhet peka på en trend mot större paket med fler böcker i varje paket.

Lätt att hitta - lätt att låna: utredningen och remissen

Johansson och Storhagens utredning berör transporter på ett flertal ställen, de beskrivande huvudavsnitten är rapportens 4.6 och 5.6. Analys och förslag återfinns i avsnittet 7.6 samt kapitel 8. Utredarna har i kapitel 8 delat upp förslagen på nationell, regional och lokal nivå, där transporter finns med på alla tre nivåerna. Målet på alla tre nivåerna är att korta sträckorna, förbättra samordning och optimera transportlösningarna. På nationell nivå föreslår man

Utarbeta logistiska strukturer som drar nytta av skalfördelar i konsolidering och samlastning av gods

På regional nivå föreslås

Transporter samordnas mellan bibliotek som har olika huvudmän

Och på lokal nivå

Lokala lösningar utvecklas som möjliggör korta transportsträckor¹⁷

En konsekvensanalys görs i avsnittet 8.6.2 där utredarna menar att transportlösningarna som föreslås kan komma att kosta mer och bidra till en ökad miljöbelastning. Samtidigt förutspår man att fördjupat samarbete mellan biblioteken bidrar till effektivare transporter ¹⁸

KB och Kulturrådet har lämnat utredningen på remiss. Sverigebiblioteket förslög ca 150 respondenter, 130 bibliotek och organisationer har lämnat sina synpunkter i en webbenkät, därutöver finns fyra svar i brevform. Sammanräknat alla typer av svar ger en svarsfrekvens på

¹⁷ Johansson, Annette & Storhagen, Nils G; Lätt att hitta - lätt att låna s. 61

¹⁸ Ibid. s. 62

88 %. I Remissenkäten ställdes en specifik fråga om transporter, fråga VII: enhetliga distributionsprinciper, olika transportlösningar:

Enkätfråga 28: En målsättning är att skapa kombinationer mellan lokala lösningar som möjliggör korta transportsträckor och nationella lösningar som drar nytta av skalfördelar i konsolidering och samlastning av gods (avsnitt 7.6 Transporter).

Av de 130 svaranden tillstyrker 113, dvs. 90,4 % ställer sig positiva till förslaget, 2,4 % avstyrker och 7,2 % är av annan åsikt. Bryter jag ner svaren i olika grupper framträder en skillnad; folkbibliotekssektorn är i det närmaste enig om att utredarnas förslag i huvudsak är bra. Av de mindre folkbiblioteken och länsbiblioteken är 100 % positiva, större folkbibliotek är en mindre grupp där 10 av de 11 svarande är positiva. När forskning och högre utbildning svarar är man mycket positiv, 87 % tillstyrker i huvudsak (universitets och högskolebibliotek 87,5 % och special bibliotek 86,1 %) men här finns ändå 3 institutioner som avstyrker och 6 som har annan synpunkt.

Fördelat på antalet fjärrlån IN och fjärrlån UT finns inga markanta skillnader i svaren, fördelningen är beroende på antalet svarande inom varje intervall, där ett svar i en liten grupp ger stort utslag. Värt att notera är att inget av de bibliotek med stora mängder utlån är negativa, samtliga har svarat ”tillstyrks i huvudsak”. Jag kan inte heller se att antalet anställda har en koppling till hur man har svarat, det finns i nästan alla intervall någon institution som är negativ och en eller ett par som har annan synpunkt.

Min slutsats är alltså att störst inverkan på åsikterna om ett nationellt sammanhållet distributionsnät är sektorstillhörigheten, där folkbibliotekssidan är nästan hundra procentigt positiva till utredarnas förslag.

Kommentarerna¹⁹ som finns från dem som tillstyrkt pekar på att det finns några huvudområden man är angelägen om: transportlösningarna måste ta miljöhänsyn, ske snabbt och vara skonsamma för materialet som sänds. Några kommentarer pekar på de olika geografiska förutsättningarna, och där skymtar en viss oro för att långa avstånd ska bli till hinder. Flera goda lokala och regionala lösningar finns redan i dag som lyfts fram i svaren. Det finns också resonemang om hur lokalt- regionalt- nationellt hänger samman. Flera av respondenterna svarar också med positiva omdömen om NBT/SBT. Bland svaren från dem som angett annan synpunkt finns en viss negativ kritik mot NBT/SBT bl.a. att det tar längre tid jämfört med Posten. Några bibliotek tycker inte att det är relevant med nationella samordnade transporter när de har så små mängder, och sjukhusbiblioteken se inget behov av nationella transporter.

Fritextsvaren i andra av remissenkätens frågor berör transporter, bl.a. finns en respondent som undrar om det inte är en felsatsning och att resurserna borde läggas på att lösa upphovsrättsliga svårigheter och premiera uppbyggnaden av digitalisering i stället. Ett av brevsvaren lyfter fram farhågor som indirekt har bäring på transporter men som har sitt ursprung i utredarnas förslag med automatiserade fjärrlånebeställningar (unmediated ILL requests) och att det skulle kunna komma att betyda att antalet fjärrlån ökar lavinartat och

¹⁹ I en remissammanställning ska varje svar kopplas till den institution som skrivit svaret, men eftersom remissmaterialet ännu inte är publicerat avstår jag från att i den här texten namnge respondenten.

sätter yttre logistiken på stora prov. Som exempel här nämns utvecklingen i Danmark där antalet fjärrlån ökat med 10 - 15 % årligen.²⁰

Jag tolkar svaren som att de flesta i grunden är positiva till samordnade transportlösningar, men att det finns ett antal punkter där man reserverar sig, främst kan det ses som miljö och kvalitetsfrågor (t.ex. tillräckligt snabbt). Prisfrågor har inte varit lika ofta förekommande.

Avslutande tankar

Remissvaren och erfarenheterna från ramavtalet pekar båda i samma riktning, det är angeläget att jobba vidare med den yttre logisten.

KB:s leverantör NBT/SBT har en lösning som kan operera på alla tre nivåerna som utredarna Johansson och Storhagen beskriver. Ser vi till NBT/SBT:s nuvarande kunder så finns avtal som täcker nästan alla variationer av boktransporter som vi beskrev i upphandlingen. NBT/SBT har en flexibel uppbyggnad och en anpassningsförmåga som jag anser är viktig för framtiden. Jag ser att det finns plats för både aktör som NBT/SBT och lokal/regionala lösningar, inget utesluter det andra. Vi måste bara hitta ett sätt att få de olika aktörerna att skapa skärningspunkter där det går att växla från ett nätverk till ett annat. Var skärningspunkterna bör ligga och vilken huvudman som ska ansvara är senare frågor, men min övertygelse är att med en nischad leverantör av den typ som NBT/SBT är, så finns ett spelrum där en upphandlad leverantör kan täcka områden som inte redan har lokala/regionala lösningar på plats.

Att man köper en tjänst gör det på många sätt enklare, men befriar inte upphandlaren från att arbeta tillsammans med sin leverantör för att utveckla det man har upphandlat. För att KB ska få största möjliga värde för de resurser som lagts på upphandlingen behöver vi följa upp och arbeta vidare tillsammans med leverantören. Vi i den operativa gruppen har från början haft förståelse för att verksamheten måste byggas upp och att tjänsten inte kan fungera oklanderligt från början. Det är viktigt för KB att få relevant feedback som vi kan använda för att arbeta vidare med vår leverantör. NBT har i dag en leveransprecision²¹ på 96,6 % av sina leveranser och en god leveranssäkerhet²², men det finns fortfarande förbättringsarbeten att göra som kan förbättra både säkerheten och precisionen.

Det finns också problem med att bygga stora lösningar på upphandlade tjänster; LOU tillåter som längst fyra år som kontraktstid, därefter måste en ny upphandling göras. Det betyder att det som byggs upp måste kunna tåla ett byte av leverantör utan att tappa fart.

Om det blir en fortsättning blir nästa upphandling betydligt enklare, vi har med oss erfarenheterna från den här omgången och kan ställa ännu bättre krav i en ev. nästa upphandling. Två områden tror jag kan utvecklas bättre i framtiden; miljöaspekten och bemötande/service.

20 Kejsjer & Lerche, Brugerne bestiller, og fjernlånet vokser

21 Procentuellt antal leveranser som har levererats inom avtalets tre arbetsdagar.
<http://nbt.as/SBT%20rutiner%20og%20leveringstider.doc> beskriver hur leveransdagarna räknas.

22 Leveranser som har levererats till rätt mottagare. NBT ersätter felskickade leveranser, enligt NBT 2010-10-03 var det länge sedan NBT behövt ersätta något bibliotek för felskickade leveranser.

Bemötande/service handlar om den direkta kontakten mellan bibliotekets och NBT/SBT:s personal, där vi inte formulerade tydliga krav vid upphandlingen. Vi har dock fått stort gehör för våra synpunkter och stora förbättringar har gjorts i dialog med NBT/SBT.

Den andra punkten handlar egentligen om ett mycket mera uttalat grönt tänkande från början till slut i hela fjärrlåneprocessen, inte bara de delar som hör till yttre logistiken. Dock visar rapporten Greening Interlibrary Loan Practices från OCLC²³ att just den yttre logistiken står för största delen av koldioxidutsläppen i fjärrlånehanteringen. Packmaterialet står för 51 % av utsläppen, transportererna 48 % och skräphanteringen 1%.

Det finns utrymme för att formulera mer klimatsmarta krav på både transporten och förpackningarna. Om fler bibliotek finns med i samma nätverk minskar behovet av packmaterial när fler medier kan skickas i öppna boxar. Vi kan, och borde utveckla kraven kring packmaterialet, ev. återvinning och återanvändning på biblioteken.

En nationell bibliotekskatalog där alla biblioteks bestånd är synliga skulle förutom alla andra fördelar också ge rena miljövinster om den kopplades till avancerad teknikutveckling inom området logistik. Där skulle en sammanvägning av t.ex. kortaste sträckan, minsta miljöpåverkan och snabbaste transporten kunna göras. Om det dessutom blev synligt för beställaren vid beställningsögonblicket i ett "ekologiskt fotspår" kan användare själv avgöra om lånet är värt miljöbelastningen, och kanske kan också två alternativ värderas mot varandra, hastighet mot miljöbelastning?

Ur ett grönt perspektiv är det också önskvärt att öka åtkomsten till material i digital form, men det faller utanför min presentations avgränsningar...

Jag vill avslutningsvis rikta ett tack till Lars Sandbakken (NBT) för vänligheten att bidra med fakta, statistik och grafer som använts i texten.

23 Massie, Dennis Greening Interlibrary Loan Practices s. 14
<http://www.oclc.org/research/publications/library/2010/2010-07.pdf>

Litteraturförteckning

Förfrågningsunderlag. KB dnr 161-5-2008

http://www.kb.se/dokument/Om/upphandling/FFU_boktransporter2.pdf [2010-09-13]

Humaniora i Stockholm samverkar. *Om oss*. <http://www.hissbiblioteken.se/node/57> [2010-09-13]

Johansson, Annette & Storhagen, Nils G (2010). *Lätt att hitta - lätt att låna. Ny modell för bibliotekens nationella mediasamarbete - en utredning av bibliotekens fjärrlån*.

KB och Kulturrådet KB:s dnr 50-554-2009

http://www.kb.se/dokument/Bibliotek/utredn_rapporter/2010/fj%C3%A4rrl%C3%A5n_utredning_ajohansson_ngstorhagen_jan2010.pdf [2010-09-13]

Kejser & Lerche, (2010) *Brugerne bestiller, og fjernlånet vokser*. Bibliotekspressen Bladet 2010 / 2 [2010-09-15]

<http://www.bibliotekspressen.dk/Bladet/2010/2/BrugerneBestillerFjernlaanetVokser.aspx>

Massie, Dennis, (2010) *Greening Interlibrary Loan Practices* Report produced by OCLC Research. Published online

<http://www.oclc.org/research/publications/library/2010/2010-07.pdf> [2010-09-25]

Ramavtal http://www.kb.se/dokument/Om/upphandling/Ramavtal_boktransporter.pdf [2010-09-13]

Wenström, Eva. Så används intervjun vid utvärderingar. *Upphandling 24*

<http://upphandling24.idg.se/2.1062/1.329535/sa-anvands-intervjun-vid-utvarderingar> [2010-09-13]